

BU BİLDİRİ

İSTANBUL II. ULUSLAR ARASI SU FORUMU'NDA

03.05.2011 GÜNÜ SAAT 17.00 DE

AYNALI KAVAK SOLUNUNDA

6.5.3

SU VE KÜLTÜR OTURUMUNDA SUNULMUŞTUR

8000 YILDAN BU YANA KUYULAR İNSANLIĞIN HİZMETİNDE

MEHMET BİLDİRİCİ
İnşaat Yüksek Mühendisi
Araştırmacı Yazar- DSİ Emeklisi

ÖZET

Elle kazılan zeminin yapısına göre kaplamalı veya kaplamasız sığ kuyular, insanlığın yararlandığı önemli bir su kaynağıdır. Dünyada tespit edilen en eski kuyu İsrail'de Atlit'te belirlenmiştir. Çapı 1,5 m, derinliği ise 5,7 metre, yaşı ise en az 8000 yıldır.

Şu da bir gerçektir ki çeşme başı gibi kuyu başı da sosyal hayatın merkeziydi. Buralarda pek çok aşklar yaşanmış olmalıdır. Bu yüzden kuyular pek çok yerde ve dinde kutsal sayılmıştır (Tarsus'ta Saint Paul kuyusu, Mekke'de Zemzem kuyusu gibi). Tarihi süreç içinde düşey sığ kuyular ve merdivenle inilen mimari değeri de olan kuyulardan örnekler sunulacaktır.

THE SUMMARY

WELLS ARE IN THE USE OF MANKIND SINCE 8000 YEARS

The water wells dug as vertical shaft were very important in the life of mankind. The first water well was explored in northern Israel. It is 1,5 m in diameter and 5,7 m in depth. Water wells were traditionally centers of social life. Local stories often emphasize the social and cultural values of water wells. In many societies the water wells accepted as sacred place like Saint Paulus well in Tarsus and Zemzem well in Mecca.

In some cases the stepped water wells can be seen. They are at the same time can be accepted as architectural monuments.

In this paper all kind of water wells will be examined.

8000 YILDAN BU YANA KUYULAR İNSANLIĞIN HİZMETİNDE

İnsanoğlu son 8 milenyum içinde akarsular, göllerdeki sulardan yararlandığı gibi, yer altı suyundan da kuyular kazarak ihtiyaçlarını gidermişlerdir. Burada sözü edilen kuyular elle 1-2 m çapında silindirik olarak kazılmış su yapılarıdır. Zeminin yapısına göre çıplak veya kaplamalı yapılır. Kaplama olarak taş ve ağaç kullanılmıştır. Kaplamaya bir örnek de son dönemlerde uygulanan betonarme keson kuyulardır.

İki çeşit kuyu incelenecektir. Bunlar elle kazılan sığ kuyular ve merdivenle inilen kuyular olacaktır. Daha sonra 8000 yıllık bir zaman diliminden çarpıcı örnekler verilecektir.

Önce şu belirtilmelidir ki çeşme başı gibi kuyu başları sosyal hayatın merkeziydi. Burada insanlar karşılaşmış ve kaynaşmışlardır. Pek çok aşk ve evliliklere sebep olmuştur. Su az olduğu zaman daha da değerlenmiş, kutsal hale gelmiştir.

Bu konuda kutsal kitaplar olan Tevrat (Tora), İncil'de pek çok olaylar kuyu başlarında gelişmiştir.

DÜNYADA GÖRÜLEN EN ESKİ KUYU (İSRAİL)

Arkeolojik kazılarda en eski kuyu Kuzey İsrail'de Atlit isimli yerleşim yerinde görülmüştür. En az 8000 yıl öncesine ait olduğu kabul edilmektedir. Kuyunun çapı 1,5 m, derinliği ise 5,7 m dir.

Kaynak: (Ehud Galili, Israel Antiquity Authority, P.O Box 180, Atlit, Israel)

(Yaacov Nir, Geological Survey of Israel, 30 Malkhei Israel, Jerusalem 95 501)

KIBRIS (BAF'TA ESKİ KUYU)

Neolitik döneme ait çok eski bir kuyu da Kıbrıs Baf yakınlarında ([Kissonerga-Mylouthkia](#)) ortaya çıkmıştır. En az 10.000 yıllık olduğu sanılmaktadır. Derinliği 5 m dir. Silindirik şekilde kazılmıştır.

Gene M.Ö 5090 yıllarına tarihlenen ahşap kaplamalı ([Kückhoven](#)) kuyu görülmüştür. Ayrıca Avustralya'da Aboriginler'in çöllerde su ihtiyacı için kuyular kazdığı ve bunlara soaks denildiği bilinmektedir. (Bu kısa bilgiler internetten derlenmiştir.)

MISIR'DA YUSUF (JOZEPH) KUYUSU

M.Ö 1750'li yıllarda kazılmış yaklaşık 100 m derinliğinde kuyu bilinmektedir.

ŞANLIURFA'DA EYÜP KUYUSU

Bugün Şanlıurfa'da Eyüp kuyusu olarak bilinen bir kuyu bulunmaktadır. Suyunun şifalı olduğuna inanılan kuyuda EYÜP Peygamberin yaşadığına ve suyu ile dertlerinden kurtulduğuna inanılmaktadır.

KUYULAR İLE İLGİLİ SOLON KANUNU (M.Ö 7. yüzyıl)

Antik dönemde Atina'da kuyu sularından bolca yararlanılmıştır. Bu konuda Atina'da yönetici, SOLON (M.Ö 640-560) bir yasa çıkarmıştır. Resmi kuyulara yaklaşım 4 stadion (740 m) olarak belirlenmiş. Komşusunun kuyusunun etki alanı yarıçapı bu olan dairedir. Bunun dışında kuyu açabilir. Kuyu derinliği 11 pantom (11 m) olduğunda su alamıyorsa belirli miktar suyu komşusundan alma hakkı vardır.

Kaynak: H. Fahlbusch, 1987, Municipal Water Supply in Antiquity,

Bir İslami minyatürde SOLON ve öğrencileri

KUYULARDAN BİLİMSEL ÇALIŞMALARDA YARARLANIŞLMIŞTIR.

Mısır İskenderiye'de yaşamış Coğrafyacı [Eratosthenes](#) (276 -195 BC) kuyulardan yararlanarak dünyanın yarıçapını ölçmüştür.

Aynı boylam üzerinde bulunan iki kentten Syene'de (modern Aswan) yaz dönencesinde (21 Haziran) öğle vakti Güneş bir kuyunun dibini aydınlatıyorken, yani güneş ışınları dik gelirken,

İskenderiye'de 7 dakika 12 saniyelik bir açı yaptığını ölçüyor. Bu ise 360 derecenin yaklaşık 1/50 si oluyor. Eratosthenes iki kent arasını kervanların gidişinden 5.000 stat (1 stad = 185 m) olarak ölçebiliyor. Bu ise 5.000 stat= 925 km, buradan dünyanın çevresi $925 \text{ km} \times 50 = 46.250 \text{ km}$ olarak buluyor. (Doğru değer 40.000 km)

Burada Eratosthenes dünyanın yuvarlak olduğunu doğru bir yöntemle hesaplıyor, ancak Siyen- İskenderiye arasındaki uzaklığı o günün şartlarına doğru olarak hesaplayamıyor.

İki kent arasında uzaklık ise 800 km dir. Buradan yerin yarı çapı $800 \times 50 = 40.000 \text{ km}$ olmaktadır.

Coğrafyacı Eratosthenes

TARSUS'TA SAINT PAUL KUYUSU

Kent merkezinin hemen kuzeyinde, 38 m derinliğinde, dört köşe taş örgü, suyu Hıristiyanlarca şifalı kabul ediliyor. Havari Paul'un Tarsus'taki evi olduğu kabul ediliyor. Paul Hıristiyanlığın kurucularından olup, Tarsus doğumlu ve 1. yüzyılda yaşamış, Roma'da öldürülmüştür.

Tarsus Havari Paul kuyusu ve su çekme düzeni

KONYA ANTİK SAUATRA

Antik Sauatra kenti Konya'nın doğusunda Konya-Aksaray karayolunun güneyinde Yağlılıbayat köyü olarak bilinir. Antik Yazar Strabo'ya (M.Ö 65-ms 23) göre Sauatra kentin de derin kuyular vardı. Buradan çekilen sular para ile satılırdı.

KONYA OVASI'NDA KUYULAR

Uçsuz bucaksız Konya ovasında tek su kaynakları su kuyularıdır. Bugün de mevcut olan bu yapıların çok eski çağlardan bu yana bulunduğu kabul edilmektedir. Aksi takdirde ticaret kervanlarının ve orduların buradan geçmesi mümkün değildir.

Konya Ovası'nda serenli kuyu
(Arkada antik Lystra kentinin bulunduğu höyük)

Konya Meram'da sarnıç üzerine kurulu su çekme tamburu

MEKKE'DE ZEMZEM SU KUYUSU

İslam inancına göre çok kutsal bir sudur. Hacılar tarafından memleketlerine getirilen zemzem suyu gelen misafirlere ikram edilir. Ölecek hastanın ağzına damlatılır.

İslami geleneğe göre Zemzem suyu hakkında bilinenler şöyledir. Yaklaşık M.Ö 2000 yıllarında, Hazreti İbrahim'in eşi Hacer, oğlu İsmail ile buradadır. Küçük İsmail susamış ve içecek su yoktur. Annesi Hacer su aramak için 7 defa Safa ve Merve tepeleri arasında koşar.. İsmail toprağa vurur ve Zemzem suyu çıkar. Hacılar bu iki tepe arasında 7 defa yürürler. Bir başka inanışa göre Allah Jebrail'i gönderir ve melek ayağını değer ve su kaynar.

Arapça olmayan ZEM kelimesi dur anlamına gelmektedir. Jeolojik veriler ise çapının 1,08-2,66 m, derinliğinin ise yaklaşık 30 m olduğu, elle kazılmış olduğu bilinmektedir. Eski dönemlerde halat ve kovalarla su çekilirdi.

OSMANLI DÖNEMİ KUYU ÖRNEĞİ

Topkapı Sarayında kuyu ve Sebil

Burada Topkapı Sarayı'ndan bir örnek verilmiştir. Kuyudan çekilen su yakındaki sebile dökülmekte ve buradan kullanılmaktadır.

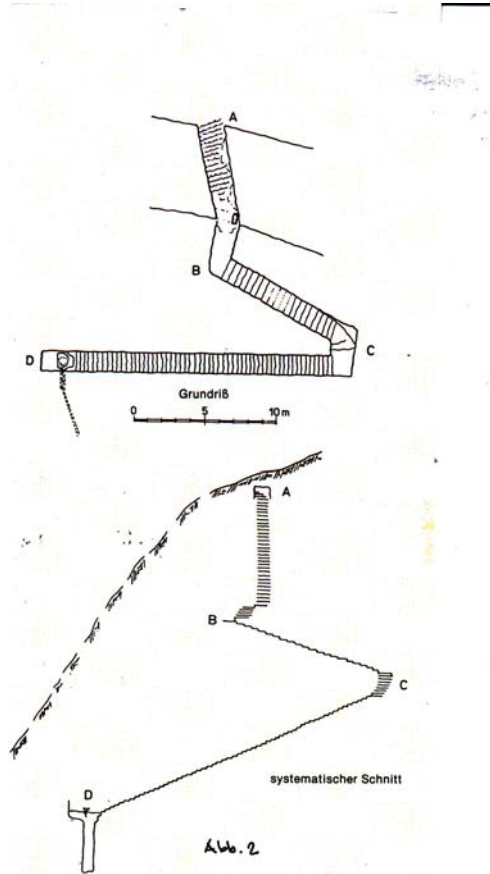
MERDİVENLİ KUYULAR - STEPWELLS

Diğer çok önemli bir grup da merdivenle inilen kuyulardır

YUNANİSTAN MİKEN PERSEİA KAYNAĞINA MERDİVENLE İNİLEN KUYU

Aşağıda bu ilginç merdivenli kuyunun plan ve kesiti görülmektedir.

Kaynak: Die perseia von Mykenai, 1934, G.Karo, Elemente griechischer und Römischer wasserversorgungsanlagen, H. Fahlbusch, The American Journal of Archaeology

ATİNA'DA MERDİVENLİ KUYU

Atina Akropol'de çok derin merdivenle inilen kuyu bulunmaktadır. Miken Uygarlığı döneminden kalma olduğu kabul edilmektedir.

Kaynak: H. Fahlbusch, 1987, Municipal Water Supply in Antiquity,

FRIKYA DÖNEMİ MİDAS KENTİNDE MERDİVENLİ KUYU

Frikya dönemi kalıntıları ile tanınan Midas kenti, Eskişehir'e yaklaşık 100 km uzaklıkta olup Çifteler ilçesinden gidilebilmektedir. Midas anıtının bulunduğu yer Yazılıkaya'dır. Frikya dilinde yazıtlar yer almaktadır. Kuyular çok nadir görülen Frikya dönemi su yapılarına örnektir. Kazılarda kentin akropolünden tünellerle yer altına inen üç merdiven ortaya çıkarılmıştır.

Birincisi kuzey dođu merdiveni 13 m boyunca izlenebilmektedir. Kayaya oyulmuř 2,5 m geniřliđinde bir geçit oluřmaktadır.

İkinci bir merdiven akropolün kuzey batısındadır. Burada merdiven basamakları açık olarak görülmektedir. Tnel şeklinde yer altına inen bu merdiven iki kola ayrılarak derin bir mağaraya varmaktadır.

Güney batıdaki nc merdivene ise üç ağızdan girilmektedir. Bu üç ağızdan girilen yer altı merdiveni 45 m boyunca izlenebilmekte ve aşağıda bir KUYU'ya ulaşmaktadır.

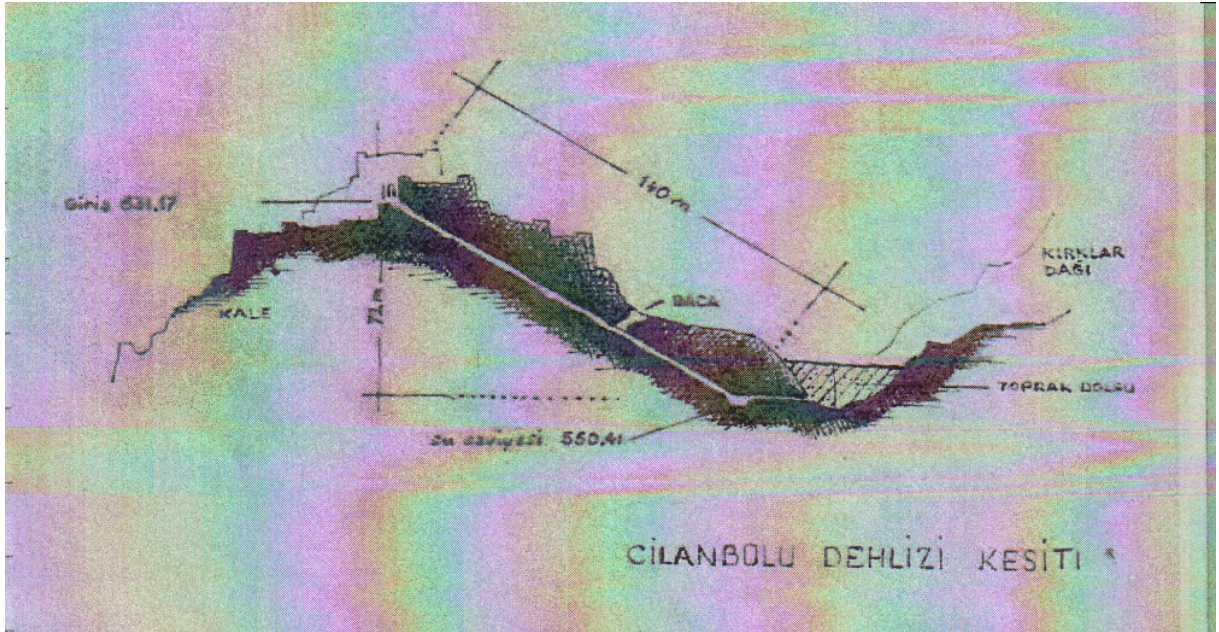
Bu merdivenlerin giriş tünellerinin yan duvarında oldukça silik bir insan ve dört ayaklı bir hayvan kabartması vardır.

Kaynak: (Suzan Albek, 1991, Dorylaion'dan Eskişehir'e, Anadolu n. yayını sayfa 56)

AMASYA CİLANBOLU MERDİVENLİ KUYUSU

Amasya'da Harřena kalesinin orta yerinde bulunan kuyuya yüz elli basamakla inilmekte ve daha sonra kayaların oyulması ile yapılan geçit kaleden kentin kuzeyine doğru uzanmaktadır. Yüzyıllardır inilemeyen ve halk arasında birçok efsaneye konu olmuştur. Kuyunun Helenistik dönemde yapıldığı ve Roma Dönemi'nde de kullanıldığı kabul edilmektedir.

İçi dolu olan Cilanbolu kuyusunun temizlenip turizme açılacağı Amasya Valili tarafından açıklanmıştır.

Amasya Cilanbolu Merdivenli kuyu kesiti

ANTİK KENT ZEUGMA'DA (GAZİANTEP) DERİN KUYU OLDUĞU BİLİNMEKTEDİR.

CHAND BAORI SU KUYUSU (HİNDİSTAN)

Hindistan'ın Abhaneri köyünde ünlü Chand Baori basamaklı kuyusu bulunuyor. Harshat Mata tapınağının karşısında bulunan bu kuyu Hindistan en derin ve en büyük merdivenli kuyuları arasında yer alıyor. 9. asırda yapılan kuyunun 500 dar basamağı, 13 katı ve 30 metre derinliği var.

21. yüzyılda Konya Ovası'nda hala kullanılan su kuyusu

SONUÇ VE KANAAT

Yer altı suları ve derin kuyular bugünde önemini korumakta, pek çok yerleşim yerinin içme suyu ihtiyacı ve ekonominin can damarı sulamalarda kullanılmaktadır.

İnsanoğlunun 8000 yıllık sürede kuyular hakkında bir döküm vermeye çalıştım. Daha fazla bilgiler ve fazlası kurmuş bulunduğum Web sitemde yer almaktadır.

www.mehmetbildirici.com

Bu konuda beni çalışmaya teşvik eden ve her şekilde yardımını esirgemeyen çok değerli insan, DSİ XIV. Bölge Müdürü Sayın Cüneyt Gerek olmuştur. Kendisine şükranlarımı sunuyorum.

MEHMET BİLDİRİCİ İLETİŞİM BİLGİLERİ

Mehmet Bildirici 1939 yılında Konya'da doğmuş, 1962 yılında İTÜ İnşaat Fakültesi'nden mezun olmuştur. 1971-1982 yılları arasında Konya Selçuk Üniversitesi Mühendislik Fakültesi'nde (Konya Devlet Mühendislik Mimarlık Akademisi) öğretim görevlisi olarak görev yapmış, 1996 yılında DSİ IV: Bölge Müdürlüğü'nden emekli olmuştur. 1991 yılından bu yana tarihi su yapıları ve Su Kültür tarihi konusunda çalışmaktadır. Pek çok toplantı yanında, 2009 yılında gerçekleşen 5. Dünya Su Forumu'na panelist olarak katılmıştır.

Mehmet Bildirici bu konuda tüm bilgi birikimini 2009 yılında kurduğu aşağıdaki WEB sitesinde toplamıştır.

www.mehmetbildirici.com

Adresi: Fulya mahallesi Belen sokak 10/6 Şişli İstanbul

P.K 42 Mecidiyeköy İstanbul

Cep tel: 0 542 241 0302

Mail: Mehmet_bildirici@yahoo.com